

TÜRK VE JAPON KÜLTÜRÜNDE ÇOCUK YETİŞTİRME USULLERİNDEKİ BENZERLİKLER

Dr. Zafer İLBARS

Bilindiği gibi her kültürde çocuk, içine doğduğu toplumun kültür değerleriyle yetiştirilir ve çocuğun kültürel kişiliğinin kazandırılmasında bu değerler rol oynarlar. Japon ve Türk kültürleri arasında çeşitli konularda benzerlikler saptanmıştır¹. Biz de bu benzerlikleri gebelik ve doğum, süten kesme (İlkçocukluk ve geleneksel çocuk eğitimi başlıkları altında inceliyeceğiz.

Türk geleneksel kültürümüzde olduğu gibi, Japonya'nın da kırsal kesiminde genellikle evliliğin 1, ya da 2 nci yılında ilk çocuk doğar. İlk doğan bebeğin Türk toplumunda olduğu gibi Japon toplumunda da erkek olması istenir ve beklenir. Şöyle ki, geleneksel toplumumuzda, koca evine giderken gelinin kucağına erkek çocuk verilmesi, gelin yatağının üstünde erkek çocuk yuvarlanması gibi pratikler bu isteğin göstergesidirler. Ayrıca, genç gelinin erkek çocuğa sahip olması evlilik hanesindeki durumunu düzelttiği gibi ona kendi hanesinin sahibi olma olanağını da vermektedir²⁻³ Zira, doğurgan olan ama erkek çocuk doğuramayan bir kadının durumu bizim geleneksel toplumumuzda olduğu gibi Japon kırsal toplumunda da aynıdır. Erkek ya ikinci bir karı getirecek⁴ ya da evliliği bozacaktır. Kısır kadının durumu da da bundan pek farklı değildir⁵.

1 Erdentuğ, Nermin. Türkiye Türk Toplumlarında Kültürel Antropolojik (Etnolojik) İncelemeler. Ankara Eğitim Fak. Yayını No. 29. s. 99. Ankara.

2 Erdentuğ, Nermin. a.g.e.s. 39 ve Turkish Village. s. 114

3 Stirling

4 Başaran, Fatma, Attitudes Towards Marrying More Than One Wife D T C F Felsefe Araştırmaları Dergisi, cVI, 1968, s. 106 Erdentuğ, Nermin. Sosyal Adetler ve Gelenekler, Kültür Bakanlığı Yayını. No. 254. Ankara. 1977, s. 138.

5 Atıpayamalı, Orhan. Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü Atatürk Üniv. Yayını. No: 15 Erzurum, 1961, s. 13

Her iki toplumda da gebelerin çok değişik fizik davranış farklılıkları oluşturdukları açıktır. Kadınların çoğu, her iki kültürde de gebeliği hoşnutlukla karşılamaktadırlar. Böylece kadın olarak görevlerini yaptıklarına inanırlar. Her iki kadın topluluğu da birden fazla erkek çocuğa sahip olmak istemelerine karşın, kız çocuk konusundaki tutumları olumsuz ya da edilgen bir nitelik taşımaktadır.

Türk ve Japon geleneksel kültüründe yaşayan kadınlar gebeliklerinin son aylarına kadar tarlalardaki çalışmalarını sürdürürler. Çocuğun sağlığı için her iki kültürde de gebe anneye özel gıdalar yemesi önerilir. Bu dönemde baharatlı yiyeceklerden sakınılması ortak bir özelliktir. Gıda maddelerine özen gösterilmesinin yanı sıra düşüklere önlemek amacıyla bir takım pratikler de uygulanmaktadır. Japon geleneksel kültüründe düşüğü önlemek için gebe kadını karnının etrafında birkaç kere kuşak dolandırılır. Bunu çoğu kez ebe veya yaşlı bir kadın yapar.

Bizim kırsal kesim insanlarımız ise düşüğü önlemek için muska yazdırır, sıkıca urganı düğümler, cuma günü kilit kilitler vb.

Türk ve Japon geleneksel toplumundaki kadınların tarlada ya da dağda çalışırken doğum yapıp, bebekleri ile köye dönmeleri olağandır. Ama, yine de doğum zamanı yaklaştıkça her iki toplumun gebe kadınları da mümkün olduğunca evlerine yakın yerlerde çalışacak biçimde işlerini düzenlerler. Sancılar başlayınca doğumda yardımcı olması için ebe çağrılır. Doğum sırasında kayınvalde ve diğer yaşlı kadın akrabalar hazır bulunurlar. İki toplumun kadınları da oturur vaziyette ya da yatarak doğum yapmaktadırlar.

Türk ve Japon kültüründe doğum sırasında kadınların sancı çekerken acı ile bağırdukları pek görülmez, hafif inelemeler duyulur. Bu doğumların kolay olmasından değil, bağırmanın ayıp olmasındandır. Sancılar sıklaştıkça kadının yüksek sesli tepkileri olursa doğumda hazır bulunan kadınların uyarı ve kınamaları ile karşılanır. Türk ve Japon kadının acıya karşı benzer vaziyet alışları da aynı kültür değerini paylaştıklarını göstermektedir.

Türk ve Japon kültürlerinde yeni doğmuş çocuklar ılık suda yıkandıktan sonra kundak/kimono ve bezlere sarılarak annesinin yanına

yatırılırlar. Birkaç gün süreyle kendine şekerli su ya da açık çay verilir. Bilindiği gibi bizim toplumumuzda üç ezan geçmeden bebeğe hiç bir şey verilmez. Daha sonra şekerli su verilir. Her iki kültürde de yeni doğan çocuğun beslenmesi aynıdır. Ayrıca, doğum sonrası bizim geleneksel toplumumuzda olduğu gibi Japon köy toplumunda da akraba, komşu ve yaşlı kadınlar, bebeğin babaannesi ile birlikte doğum artıklarını (çocuğun eşi vb) sararak ocağın yanına ya da açık havada bir yere gömerler⁶. Doğum artıklarının gömüldüğü yerler (Camii avlusu, okul, ev duvarlarının kenarları vb) Türk toplumunda çeşitlilik göstermekle birlikte her iki toplumda da bu törenin amacı çocuğun mutlu ve uyumlu olmasını sağlamak ve onu kötülüklerden korumaktır.

Japon köy toplumunda doğumu izleyen altıncı günde anne ilk banyosunu yapar. Doğum odası temizlenir ve havalandırılır. Bundan sonra MANSANG eğlenceleri için hazırlığa başlanır. Eğer çocuk ilk çocuksa kadının anne ve babası da bu eğlencelere katılırlar. Bu eğlencelere dost ve akrabalar da gelirler. Erkek soyundan yaşlı bir kadın bir tepsi pirinç ve pirinç şarabının ardından çocuğun rahat uyuması ve geceleri ağlamaması için dua eder. Atalara ve doğa tanrısına aynı biçimde ananın ve çocuğun sağlığı için dua edilir. Dua bittikten sonra bir erkek tarafından MANSANG şarkısı okunur. Bu bittikten sonra çocuğun babası dans eder. Sonra da beyaz bir kağıt üzerine mürekkeple çocuğun adını ve doğum tarihini yazar. Kağıt evin kapısına asılır. Bu sırada şu özel şarkı okunur: "Karanlıktan aydınlığa gelen bu çocuk bir hazine olarak karşılanmıştır. Bugün anne kutlanmaktadır". Bu şarkı da bittikten sonra, yemek başlar. Konuklar çocuğu ve çocuğun adını överler. Mansang eğlenceleri çocuk için en kritik dönemin sonudur. Bundan sonra dışarıya akrabalarıyla, anne-anne ve dedesine ziyarete götürülür. Buna çocuğun "çık yürüyüşü" denir⁷.

Türkiye genelinde annenin ve çocuğun temizliği ile ilgili en belirgin geleneksel uygulama "KIRKLAMA" olayıdır⁸. Doğumu izleyen 20 nci gün sonunda anne ve çocuk yıkanır. Buna "Yarım Kırk" denir.

6 Ilbars, Zafer. Battal Köyünde Fıstık Tarımının Toplum Kültüründe Meydana getirdiği değişimler. D. T. C. F. Doktora Tezi s. 125. Ankara.

7 Whiting, B. Six Cultures, Studies of Child Rearing. Chicago. 1963 Kısım 2 s. 455

8 Acıpayamalı, Orhan. a.g.e.

Çocuk kırk günlük olduktan sonra "Kırklama" töreni yapılır. Çocuk ve anne yıkandıktan sonra temiz bir kabin içine 40 ölçek su konur, içine altın, gümüş, boncuk, kömür, ve yeşil otlar atılır. Dua okunur okunmuş lohusaya ve bebeğe dökülür. Böylece bebek ve anne kırklanmış olur. Bundan sonra anneanneye dedeye ve öbür akrabalara gezmeye götürülür. Bursa ve Balıkesir yöresinde bu olaya "Kırk Uçurma" denir⁹. Antep yöresinde ise "El Öpme"¹⁰ denir kırklanması geleneği etken bir biçimde sürdürülmektedir. Çocuğun kırklanmaması durumunda, çocuğu kırkıktan sonra kırkların (cin, peri v.b) basacağı inancı geleneksel kesimde yaygındır. Bebeğin sağlıklı bir biçimde yaşabilmesi için yapılan bu uygulamaların amacı çocuğu doğaüstü güçlerden koruyup kollamak ve onun geleceği için bu güçlerden yardım sağlamaktır.

Genellikle Türk toplumunda yeni doğan bebeğin adı 3-5 gün içinde, japon toplumunda ise doğumun 4-5'nci günlerinde konması da ayrı bir benzerliktir. Ayrıca, adın seçilmesi de benzeşmektedir. Bizim geleneksel toplumumuzda yeni doğan bir çocuğa ad konması genellikle dinsel nitelikli bir törenle olur. Gitgide gücünü yitirmekle beraber, yine de dinsel gücün çoğu yerde etkenliğini sürdürdüğünü görüyoruz. Çocuğa ad koyma, sıradan bir olay olmadığı için, bu iş küçük çapta da olsa kutlanarak ve kutsanarak yerine getirilir. Daha önce saptanmış olan ad, ad koyma amacıyla düzenlenen toplantı sırasında hoca veya çocuğun dedesi ya da babası tarafından kulağına ezan okunduktan sonra, çocuğun kulağına üç kez söylenir. "Hayırlı uğurlu" olması dilendikten sonra yemek yenir ve hediyeler verilir¹¹. Japon geleneksel kesiminde de ad koyma törenleri dinsel nitelik taşımaktadır. Çocuğun olumlu bir kişiliğe sahip olması için üzenle seçilen ad, yaşlı bir kadın tarafından, Pirinç töreninde çocuğa konulmaktadır. Daha eski dönemlerde ise asıl ad seçilene kadar geçici bir ad kullanılırdı. Bunun da amacı, çocuğun kötü ruhlara açık olduğu sürede, kötü ruhları aldatmaktır.

9 Özer, K. Balıkesir'de Halk Adet ve İnanmaları. s. 16- Bayrı, M.H. Balıkesir'de Doğum ve Çocuk hakkında Adetler ve İnanmalar. HBHD, s 103

Yeniocay, F. Bursa Folkloru. s. 70

10 İlbars, Z. a.g.e. s. 125

11 Örnek, V. Türk Halkbilimi. Iş Bankası Yayını No. 180. 1977. s. 149

Ayrıca adın seçilmesi de benzeşmektedir. Son doğan kıza bizde "Yeter", "Durdu", "Döndü" ve "Buson" gibi isimler konurken, onlarda aynı anlama gelen "Sueko" adını koymaktadırlar¹². Eğer ardından bir çocuk daha doğarsa, bizde "Soner," "Sonay", "Songül", "Yeter", "İmdat" v.s gibi isimler verilirken, onlarda, "Dur çocuğu" anlamına gelen "Tomeko"¹³ adı verilmektedir.

Her iki toplumda da bebeğin beslenmesi için annenin sütünün yeterli olması gerekir. Sütü annelere özel yiyecekler verilir. Anneye kendisini yormaması ve çocuğa dokunacak gıdalardan kaçınması öğütlenir. Bazı annelerin çocuğun gereksinmesinden çok sütü olur. Bu durumda sütü yetersiz olan annenin çocuğu emzirilir. Genellikle anneler çocuklarını bağdaş kurmuş duruşta beslerler. Çocuğunu emziren kadın çevrede yabancılar bile olsa oturduğu yerden kalkmaz. Kadın her yerde meme verebilir. Çocuğun ilk iki ay içindeki beslenme saatleri düzensizdir. Emzirme hemen emen hiç durdurulmaz ve göğüs çoğu kez çocuk uyuduktan sonra çekilir. Çocuk ağlamaya başlayınca ilk yapılan şey her iki kültürde de çocuğun yerinden alınarak anne kucasına götürülmesi ve karnı aç olsun olmasın meme verilmesidir. Her iki toplumda da çocuk baylıktan itibaren katı yiyeceklerle beslenmeye başlar.

Türk ve Japon geleneksel toplumlarında da önem verilir. Kirli bezler sürekli değiştirilir. Ancak, zaman ilerledikçe ıslak bezlerin sık değiştirilmediği görülür. İlk başlarda çocuğun temiz tutulması için özel bir çaba harcanırken, çocuk büyüdükçe buna gösterilen ilgi de azalır. Bunun nedeni de gün boyu tarlada çalışan kadınların (Türk ve Japon) çocuğuna ayıracak zamanlarının olmayışıdır. Çocuğun bizde kırkı çıktıktan sonra japon geleneksel kesminde yirmi iki günden on aylık olmasına kadar uzanan dönemde anneler, bezler ıslatılmadan çocuğun dışarıya çıkmasını sağlamaya çalışırlar. Anneler bunun için bebeğin yüz ve beden hareketlerini izlerler. Bunu başaran anneler çocuğu yarı çömelmiş durumda dizlerinin üstünde tutarak bahçede işlerini görmeye alıştıırırlar. Bunu başaran çocuklar övülür ve sevilir. Anneler, çocukların bu biçimde kendi kendilerini denetlemelerini istemekle birlikte bunu çocuğun eğitiminin bir parçası olarak görmezler. Anneleri ilgilendiren asıl sorun bez yıkamaktan

¹²⁻¹³ Whiting, *Altı Kültürde Çocuk Yetiştirme İncelemeleri*. (Zafer, İlbars çeviri). *Antropoloji Dergisi*, Sayı 9, 1980, s. 57.

kurtulmaktır. Her iki toplumda da bazı annelerin tuvalet alışkanlıklarının edinilmesinde çocuğu başboş bıraktıklarını ve kendi kendine öğrenmesini yeğlediklerini görüyoruz. Çocuk bir yaşını geçtikten sonra artık bezlenmez. Çocuğa pamuklu kumaştan don /kimono giydirilir.

Her iki kültürde de (son) doğumdan yaklaşık iki yıl sonra çocuk süttten kesilir. Bu süre erkek çocuklar için daha uzun, kızlar için iki toplumda da daha kısadır. Kız çocuklara karşı olan bu olumsuz tutum ataerkil toplumun da erkeğe verilen birinci derece değerden kaynaklanmaktadır. Bizim kırsal kesimde saptandığımız gibi memeye acı sürme, siyah yün sarma, saklama vb gibi uygulamalar Japon kırsal kesiminde de uygulanarak çocuk memeden kesilir.

Bizim toplumumuzda çocuk altı aylık, Japon kırsal kesiminde çocuk bir yaşında oluınca basit bir tören düzenlenir. Çocuğa bir tepsi içinde yiyecek, kalem, kitap para, bizde ayna, onlarda çetele verilir. Töreni isleyenler merakla çocuğun ne seçeceğini beklerler. Kalemi ve kitabı okuyup adam olacağına, parayı seçerse işadama olacağına, yiyeceği seçerse obur olacağına, çeteleyi seçerse matematikçi olacağına ve aynayı seçerse süsüne düşkün olacağına inanılır. Köylüler genellikle bu seçime önem vermezler ama yine de uygularlar. Her iki toplumda da aynı pratiğin çocuğa uygulanması ve benzer inançların paylaşılması ilginçtir.

İlk çocukluk dönemi çocuğun yapısı hakkındaki görüşler nedeniyle sevecca (şefkatli) ve hoşgörülü bir bakım dönemidir. Her iki kültürde de bu dönemde yaşlı kadınların çocuğun bakımında ve yetiştirilmesinde yer alıp, söz sahibi oldukları görülmektedir. Anne, büyükanne ve kardeşler bebeğe sevgi gösterirler. Bu dönemde çocuğa sofrada adabı öğretilmeye başlanır. Çocuk yavaş yavaş kendi kendine yemek yemesini öğrenir. Çocukların, büyüklerin yaşantısından algıladıkları, genellikle oyunlar biçiminde tekrarlanır.

Görüldüğü üzere, çocuğun toplumsallaştırılmasında en önemli görev her iki toplumda da genellikle anneye düşmektedir. Büyükanne ve kardeşlerin de payı vardır. Çocuk açısından kendisi ile en yakın ilişkiyi bebeklik boyunca annesi sürdürür. Anne ile çocuk arasındaki ilişkiler çocukluk süresince iki kültürde de yakın ve sıcaktır. Anne

sabırsız, kızgın, cezalandırıcı ve azarlayıcı olabilir. Fakat çocuk açısından herşeye karşın ailenin merkezi annedir.

Eğitimin, toplum hayatında kültürel donatım, bilgi, beceri, değer ve sezislerin bir kuşaktan diğerine geçişini sağlamak bakımından toplumsal bir işleve sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak, bu sürecin aynı zamanda toplumun her bireyini etkileyerek yetiştirmekte olan bireyi, kalıtsız olduğu kültür kapılarına göre biçimlendiren ruhbilimsel işlevi de açıktır. Her toplum ya da kültürde, toplum ile eğitim arasındaki bağlantının temel nedeni biçim ve koşullardaki farklılaşmaya karşın bütün topluluklarda eğitilmek ve öğretilmek zorunluluğunun olmasıdır¹⁴. Bu zorunluluğu antropolog Piddington şöyle açıklar: "Her toplum, yapısını, sürekli biçimde taze insan kaynakları ile yenilemektedir. İnsanlar bir yandan ölürlerken, öbür yandan yenileri dünyaya gelir. Fakat bunlar başlangıçta, gerek kendi gereksinmelerini karşılamak için, gerekse ilerde kendilerine öğretilmesi gereken "Kültür geleneği" açısından yardıma muhtaçtırlar. Bunun sonucu olarak her kültür bir tür eğitim dizgesine (sistemine) sahiptir ki, bu en geniş anlamı ile, topluluğun gelenek, pratik bilgi ve teknik, dil ve ahlak kuralları ile iyi davranışlarının bazı yollarla kuşaktan kuşağa aktarılmasıdır¹⁵. Çocuk doğumundan başlayarak içine doğduğu kültürün kalıplaşmış davranış biçimlerinin yani kültür değerlerinin etkisi altında gelişir. Geleneksel eğitim ise her iki toplumda da çocuklar açısından gözlem ve öykünmeye (taklide) dayanmaktadır. Çocuklar ailenin ekonomik uğraşlarını gözlem ve deneylerle öğrenmektedirler. Her iki toplumda da geleneksel eğitim karmaşık bir dizge (sistem) göstermemektedir.

14 Erdentuğ, Nermin. İlkel Toplumlarda Eğitim. Eğitim Fak. Dergisinden ayrı basım basım. 1972. Ankara. s. 1

15 Piddington, R. An Introduction to Social Anthropology. Edinburg, 1952. s. 18. Güvenç, Bozkurt. Japon Kültürü İş Bankası Yayını 1980.

